

Інформаційну блокаду все ж було прорвано!

Якою побачив на власні очі катастрофу один із безпосередніх свідків її руйнівної сили

«У перших числах травня 1986-го знімаємо евакуйованих із Прип'яті, яким у Будинку культури в Іванкові на Київщині видають першу грошову допомогу. В основному це жінки без будь-якого макіяжу в однотипному та не за розміром одязі. Одна з них вибачається перед касирами: «Я вас затримую та, бачите, змушена весь час тримати загорнутим цього плаща, бо під ним сама лише нічна сорочка — так нас попередевдягали...»

На ній і справді завеликий чоловічий плащ бурого кольору та чоловічі сандалі — мабуть, усе, що вдалося знайти на місцевих складах. Жінка повертає голову, бачить камеру й обличчя її, наче оживає: «Ви ж з телебачення, ви ж знаєте, що там на станції, що в Прип'яті, як там наші чоловіки? А що з нами усіма буде?!»

Під пильним поглядом десятків очей я знітився: ну що, розповісти цим знелюдненим про інформаційну блокаду?!

І тут наче розпеченим кдинком увійшов мені в груди тихий і нищівний докір: «І ви мовчите...»

Уже тиждень минув, як я із телегайпоною стрічкою коротенького повідомлення ТАРС про аварію на ЧАЕС прийшов до керівництва Головної редакції інформації Українського телебачення та запропонував негайно відрядити мене на станцію. Як аргумент наводив досвід двох років служби у війську на Новій Землі — полігоні випробувань ядерної зброї в СРСР. Але в тій країні все за всіх вирішувала система, центр керування якою затишно розташувався у далекому східному місті. І хоча хвилі паніки, зокрема, у Києві вже здіймалися вище лаврської дзвіниці, наші можновладці з печерських пагорбів вірнопіддано «хотіли бути святішими, ніж Папа Римський», і знімальні групи «Актуальної камери» (так звався основний випуск тelenовин) до Чорнобиля не допускали, «аби не поширювати» ту ж таки паніку. Мені, репортеру з 13-річним стажем, та моїм колегам у розквіті сил і таланту настійливо пропонували знімати маївки та безтурботних відпочивальників на столичних пляжах.

Понад те: на кілька днів у Києві з'явився спецкор «московського» центрального телебачення Олександр Крутов. Зі своїм оператором вони із готелю «Жовтневий» вранці вирушали у м. Чорнобиль, писали інтерв'ю біля будівлі уря-

дової комісії СРСР з ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС, знімали навколишній антураж, поверталися, у Києві монтували сюжети і переганяли релейками до Москви. І вже з програми «Время» українці дізнавалися те, що, на думку Кремля, їм слід було знати про те, «що там у Чорнобилі?». Основний лейтмотив — «Все хорошо прекрасная маркиза», і разом з тим герої-ліквідатори успішно перемагають розбурханий мирний атом». Не даючи загальної оцінки «аріям московського гостя» (доробок його, звичайно, був керований і цензурований), але з них так і не дізнався ніхто, які ж справжні масштаби аварії, що робиться та що чекає Україну, Європу та світ у найближчій перспективі. Олександр так само швидко зник з Києва, як і з'явився, казали, поїхав лікуватись.

У відповідності з вказівками й «Переліком відомостей, які підлягають засекреченню, з питань пов'язаних з аварією на блоці № 4 ЧАЕС», причини, наслідки були таємними й не підлягали розголошенню.

А у травні 1986-го українські телевізійники не полишали спроб прорвати інформаційну блокаду щодо ситуації на Чорнобильській АЕС. Ми вже знімали переселенців. Добралися і до табору відпочинку персоналу станції, але не було головного — реальних зйомок аварійного реактора та компетентної, достовірної поінформованості про поточний момент.

І тут спало на думку: якщо не вдається дістатися АЕС по землі, то чому б не зробити це з повітря?!

У штабі авіації Київського військового округу про «ідеологічне табу» не думали — там повним ходом займалися ліквідацією аварії. Трохи особистих контактів і я, оператор Валентин Юрченко та відеоінженер Микола Лозін 12 травня на борту гвинтокрила за-

ходимо на посадку на околиці Чорнобиля. Одразу починаємо знімати: пілотів, диспетчерів, заправників, льотне поле, завалене джками з латексом, свинцевими чушками тощо. Жодних дозволів у мене не було, та я й не збирався їх ні в кого питати. Головне — забезпечити можливість роботи оператору і набрати якомога більше інформації — свіжої та правдивої. Тут же на попущі доїжджаємо на командний пункт авіації в Чорнобилі, пишемо інтерв'ю з начальником штабу, офіцерами-учасниками ліквідації, знімаємо різні аерофото 4-го блоку станції. Але свербить думка, що все це може «зарізати» цензура. Вирішую, що матеріал врятує лише наявність у ньому інтерв'ю з самим головою урядової комісії СРСР з ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС. Йому рота затулити ніхто не наважиться, бо він має надзвичайні повноваження.

Розмова з першим заступником голови Ради Міністрів Радянського Союзу Іваном Силаєвим тривала 30 хвилин. Він уперше давав інтерв'ю телебаченню в зоні і нарешті розповів все, що так довго ждали почути наші глядачі і що міг дозволити собі лише він. А я не стримався і на його ширість повідав, як нам не дають робити свою справу, і попросив гвинтокрил, щоб люди ж таки побачили предмет вселенської тривоги. І в чому прибули з Києва, в тому й полетіли вперше знімати станцію і порожню Прип'ять. Найбільше вразив ядерний кратер: я чітко зрозумів, що життя наше розділилося на «до Чорнобиля» та «після Чорнобиля». Отак уперше відбулися зйомки аварійного четвертого енергоблоку професійними телевізійниками.

А інформаційну блокаду все ж було прорвано!

Матеріал вийшов в ефір і надалі вже не було сенсу щось приховувати. От тоді мільйони наших людей і прилипли до екранів телевізорів, чекаючи чорнобильських новин.

До речі, першим з неукраїнських журналістів до Чорно-

бильської зони потрапив колега з ленинградського радіо, він напросився зі мною в серпні 1986-го. Другим я привіз до «саркофага», де вже зводили каскадну стіну, голову Держтелерадіо Грузії з його помічником. І аж до пресконференції на ЧАЕС у грудні, присвяченій завершенню 1-го етапу ліквідації наслідків аварії (спорудження «Укриття», фільтраційних дамб, могильників тощо), бажання побувати в зоні зарубіжні кореспонденти не виявляли.

Я дотягнув до 30 листопада, коли об'єкт «Укриття» було офіційно й урочисто передано в експлуатацію Управлінням будівництва № 605 персоналу станції і зробив свій останній репортаж. Присвятив його пам'яті Валентина Юрченка, оператора, з яким вперше знімав цей, нині закований в бетон і сталь, ядерний реактор навесні.

Стояв і згадував, яких чудових людей пізнав у цих нелюдських випробуваннях. І щиро пишався, що мав честь попрацювати з такими операторами, звукооператорами, інженерами, освітлювачами, водіяма, які з честю пройшли ці випробування і по праву є літописцями та учасниками того, що зараз називають часом легенд Чорнобиля.

Минуло 25 років, і ситуація з інформаційною блокадою з точністю повторилася в Японії після аварії на АЕС «Фукусіма-1». На жаль, тож поки не буде створена свого роду Рада Безпеки ООН з розвитку науково-технічного прогресу, укомплектована інтернаціональним складом незалежних експертів, представників громадськості з надзвичайними повноваженнями, світ буде заручником високих енергій і технологій, секретних лабораторій і жадоби наживи...

Валерій МАКАРЕНКО,
президент Міжнародної організації «Союз Чорнобиль — Фукусіма», 1986 року — спеціальний кореспондент Українського телебачення.
Фото надано Валерієм МАКАРЕНКОМ.

